



Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
Dunajska cesta 22
1000 Ljubljana
Slovenija



Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije
Tržaška cesta 2
SI – 1000 Ljubljana
Slovenija
T +386 1 426 58 75
F +386 1 425 11 81
dopps@dopps.si
ptice.si

ID za DDV: SI68956029
TRR: SI56 0430 2000 3155 297

Ljubljana, 24. 11. 2021

Zadeva: Odziv DOPPS v okviru javne razprave o celovitem predlogu Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023–2027

Spoštovani,

v skladu s povabilom k sodelovanju v javni razpravi o celovitem predlogu Strateškega načrta Skupne kmetijske politike vam v nadaljevanju pošiljamo naše pripombe in predloge za izboljšavo dokumenta, ki je bil na spletni strani Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) objavljen 4. 11. 2021.

Po pregledu dokumenta pozdravljamo namero MKGP, da se v nov strateški načrt vključi nekatere nove ukrepe in pristope, ki izkazujejo večjo ambicioznost in potencial za izboljšanje uspešnosti kmetijske politike na področju doseganja naravovarstvenih ciljev. Kljub temu v strateškem načrtu obstaja več pomanjkljivosti in nejasnosti na področju vsebinskih zahtev določenih ukrepov in razmejitev med posameznimi intervencijami. V prilogi zato podajamo predloge dopolnitev in opozarjamo na odprta vprašanja, ki jih je po naši oceni nujno treba nasloviti.

Lep pozdrav,

Blaž Blažič
varstveni ornitolog



Priloga:

- Komentarji DOPPS na predlog Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023-2027 – Gradivo za javno razpravo, november 2021.

Komentarji DOPPS na predlog Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023-2027 – Gradivo za javno razpravo, november 2021

1. Splošni komentarji in kazalniki

a) Opredelitev kmetijskih zemljišč v stanju, primernem za pridelavo, (str. 219 in 227):

Za vzdrževanje kmetijskih zemljišč v stanju, primernem za pašo ali pridelavo, je kot eden od obveznih standardov iz naslova pogojev, določenih za vzdrževanje kmetijske površine v skladu s členom 4(2) Uredbe o strateških načrtih SKP (točka c), naveden:

»a) katerikoli agrotehnični ukrep, ki preprečuje semenitev plevelov, kadar gre za orno zemljišče ali neobdelano orno zemljišče, ki leži v prahi«.

Navedena dikcija ni ustrezna in se je v praksi izkazala za škodljivo. V tem programskem obdobju so namreč kmetije na njivah »v prahi« zaradi tega pravila morale nenehno zagotavljati gole površine s preoravanjem ali drugimi ukrepi tekom rastne sezone. To je v neposrednem nasprotju z osnovnim namenom praha tako na področju izboljšanja stanja in rodovitnosti tal kot tudi izboljšanja stanja biotske pestrosti. Ministrstvo zato pozivamo, da navedeno opredelitev spremeni na naslednji način:

»a) katerikoli agrotehnični ukrep, ki preprečuje semenitev plevelov, kadar gre za orno zemljišče ali neobdelano orno zemljišče, ki leži v prahi, **razen v obdobju od 15. 2. do 15. 6.**«.

b) Ciljni kazalniki, (poglavje 3.3, Skupna preglednica, Kazalniki rezultata):

Ohranjanje krajinskih značilnosti je bilo identificirano kot ena od ključnih potreb na področju specifičnega cilja 6 (P20), in sicer s statusom zelo pomembno (tabela na str. 42-43). Prioriteta te potrebe pa se nikakor ne odraža v kazalnikih rezultata (str. 210), kjer je pod R29 (Ohranjanje krajinskih značilnosti: Delež KZU, ki podpirajo ohranjanje ali obnovo biotske raznovrstnosti, vključno z mejicami in drevesi) navedena ciljna vrednost **zgolj 2,3 % KZU**. Ministrstvo zato pozivamo, da navedeno ciljno vrednost poveča najmanj na 5 % KZU.

2. Okrepljena pogojenost

a) GAEC 2: Najmanjša zaščita mokrišč in šotič:

Na problem nesistematičnega kartiranja in spremljanja stanja habitatnih tipov v Sloveniji smo v društvu opozarjali že ob začetku aktualnega programskega obdobja, vendar resnih premikov na tem področju v zadnjih letih nismo zaznali. Čeprav razumemo zadrego zaradi pomanjkljivih podatkov, pa je druga polovica programskega obdobja (leto 2025) nesprejemljivo dolga. **Ministrstvo zato pozivamo, da se polna uveljavitev GAEC 2 prične s 1. 1. 2024.**

V dokumentu ni navedeno, kakšna bo opredelitev mokrišč in šotič, zato na primer ni razvidno, ali bodo v opredelitev sodili tudi vlažni travniki. V strateški načrt je treba vključiti navedeno opredelitev, vključno s seznamom habitatnih tipov, saj v nasprotnem primeru okoljskih učinkov te zahteve ni mogoče presoati.

b) GAEC 9¹: Krajinske značilnosti:

Čeprav pozdravljamo razširitev definicije neproduktivnih značilnosti na način, da vključujejo tudi krajinske značilnosti, opredelitev zahteve GAEC 9 potrebe P20 nikakor ne naslavlja v zadostni meri.

Minimalni delež kmetijskih zemljišč, namenjen neproduktivnim značilnostim ali področjem

1. Iz izvajanja zahteve bo izvzeta večina kmetijskih gospodarstev. Pozivamo, da se opredelitev spremeni na naslednji način:

¹ v resnici je to GAEC 8, vendar je v Strateškem načrtu (verzija z dne 4. 11. 2021) na str. 255 označen kot GAEC 9

- Kmetijska gospodarstva s **5 ha ali manj ornih površin** so izvzeta iz te zahteve.
 - Kmetijska gospodarstva, na katerih se na več kot 75 % njivskih površin goji trave, druge krmne rastline ali metuljnice, so površine v prahi ali imajo kombinacijo naštetih rab, so izvzeta iz te zahteve, **če upravljajo z 10 ha ali manj ornih površin**.
 - Kmetijska gospodarstva z več kot 75 % upravičenih površin z rabo trajno travinje, so izvzeta iz te zahteve, **če upravljajo s 5 ha ali manj ornih površin**.
2. **Definicija prahe ni ustrezna**, saj se je v praksi izkazalo, da morajo kmetje zaradi tega pravila te površine vsak mesec ali dva preorati, da preprečijo rast vegetacije, kar je v neposrednem nasprotju z namenom prahe na področju izboljšanja stanja in rodovitnosti tal kot tudi izboljšanja stanja biotske pestrosti. Pozivamo, da se opredelitev spremeni na naslednji način:
- praha negovana na način, da se prepreči razmnoževanje plevela, **razen v obdobju od 15. 2. do 15. 6.**; brez uporabe sredstev za varstvo rastlin in gnojil; brez omejitve trajanja na isti površini.
3. **Neproduktivne površine posameznega KMG naj se nahajajo proporcionalno v tistih občinah, kjer so tudi obdelovalne površine** tega KMG. Primer: če ima KMG 70% svojih obdelovalnih površin v občini Kidričevo, potem mora biti tudi 70% njenih neproduktivnih površin znotraj Občine Kidričevo. Drugače lahko KMG, ki ima večino obdelovalnih površin v občini Kidričevo, kupi kakšne zaraščene površine v Halozah (npr. v občini Podlehnik), tik ob njivskih površinah (s čimer zadosti dikciji GAEC 9) in s tem izpolni GAEC 9, namen GAEC-a pa bo s tem zgrešen, kajti v občini Podlehnik je neproduktivnih površin povsem dovolj, v občini Kidričevo pa zaradi intenzivnega kmetijstva še zdaleč ne.

Ohranjanje krajinskih značilnosti

Eden od ključnih problemov Navzkrižne skladnosti v obstoječem programskem obdobju so pomanjkljive evidence na področju krajinskih značilnosti, zato je bilo izvajanje teh zahtev v praksi močno omejeno. Iz dokumenta na str. 255 ni razvidno, kako bo država ta problem razrešila, zato pozivamo, da se v besedilo vključi najmanj naslednja zaveza:

» Na kmetijskih površinah kmetijskega gospodarstva se ohranjajo krajinske značilnosti: /.../ Za vse navedene tipe krajinskih značilnosti bodo do leta 2023 pripravljene podrobne prostorske podatkovne podlage za celotno ozemlje države, ki se bodo dopolnjevale vsako leto tekom programskega obdobja.«

c) GAEC 10²: Okoljsko občutljivo trajno travinje:

Opis te zahteve je pomanjkljiv in ne omogoča presoje okoljskih učinkov. Besedilo je treba dopolniti z navedbo:

- vsebinskih kriterijev za opredelitev okoljsko občutljivega trajnega travinja, saj je iz besedila razvidno, da bodo vključeni samo določeni deli območij Natura 2000,
- izhodiščnega leta za opredelitev OOTT
- opisa metode za pripravo prostorskih podlag.

3. Shema za okolje in podnebje

a) Ekstenzivno travinje z nizko obtežbo, Zahteve za izvajanje (str. 298):

- 1. alineja – na koncu povedi je treba dodati: », pri čemer je paša dovoljena le na suhih travnikih na karbonatnih tleh).«
- 2. alineja – na koncu dela povedi pred vejico je treba dodati: »v obliki suhe mrve.«

² v resnici je to GAEC 9, vendar je v Strateškem načrtu (verzija z dne 4. 11. 2021) na str. 257 označen kot GAEC 10

- 3. alineja – besedilo naj se spremeni v »Dovoljena je maksimalno dvakratna raba travinja letno, pri čemer se paša (dovoljena zgolj na suhih travnikih na karbonatnih tleh) šteje za eno rabo.«
- 4. alineja – besedilo naj se spremeni v »Mulčenje, izsuševanje, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM in DTM ter nasipavanje, požiganje, apnenje in preoravanje niso dovoljeni.«
- 5. alineja – na koncu dela povedi pred veznikom in je treba dodati: »ter organskih gnojil«
- 8. alineja – besedilo naj se spremeni v »Povprečna letna obtežba z živino znaša od 0 do 0,75 GVŽ/ha površin, vpisanih v pod-intervencijo.« Op. ničelna obtežba je smiselna glede na to, da se v pod-intervenciji lahko izvaja le košnja, pokošena mrva pa se lahko proda, če ni živine na KMG. Zgornja meja obtežbe je v skladu z analizo vpliva obtežbe na travniške vrste ptic, ki je izrazito negativen v primeru obtežbe nad 0,8 GVŽ (Šumrada T., Kmecl P., Erjavec E. (2021): Do the EU's Common agricultural policy funds negatively affect the diversity of farmland birds? Evidence from Slovenia. Agriculture, Ecosystems and Environment 306:107200)
- Dodati je treba še naslednjo zahtevo: »Dohranjevanje živali v primeru paše ni dovoljeno.«
- V primeru, da se bo ukrep izvajal na območju celotne Republike Slovenije, mora biti plačilo takšno, da ne bo konkuriralo naravovarstvenim ukrepom KOPOP.

b) Tradicionalna raba travinja (str. 299):

- Zahteve za izvajanje so prešibke in niso v skladu z namenom intervencije. Ukrep dovoljuje trikratno rabo, ki številnim rastlinskim vrstam onemogoča razvoj semen in posledično dolgoročno siromaši vrstno sestavo (in s tem biotsko pestrost) travnikov. Hkrati ukrep omogoča gnojenje s kalijevimi, fosforjevimi in živinskimi gnojili, ki prav tako negativno vplivajo na biodiverzitetu in prispevajo k onesnaževanju voda. Zaradi navedenega predlagamo, da se ukrep umakne s seznama intervencij v Strateškem načrtu Skupne kmetijske politike 2023-2027.

c) Pisan travnik (str. 299):

- V okviru intervencije podpiramo modul, ki zahteva uporabo Kataloga pokazateljskih rastlinskih vrst. Prisotnost treh barv ob hkratnem upoštevanju petih intenzivnih in petih tujerodnih vrst namreč še ne zagotavlja ekstenzivnosti travnika (sliki 1 in 2).



Slika 1: Tri barve cvetov na travniku, ki je pognojen z gnojevko – rumeni cvet zlatice (*Ranunculus* sp.), belo socvetje ivanjščice (*Leucanthemum ircutianum*) in rožnato socvetje navadnega glavinca (*Centaurea jacea*) (Sv. Gregor pri Velikih Laščah).



Slika 2: Travniki s tremi barvami cvetov, pognojeni z gnojevko – fotografiran od daleč (Sv. Gregor pri Velikih Laščah)

- V sklopu zahtev za izvajanje je treba definirati gostoto pokazateljskih rastlin na površinsko mersko enoto (npr. m²) ter navesti, da morajo biti cvetoče rastline prisotne na celotni površini in ne le na enem ali nekaj delih vpisanega travnika.
- V primeru, da se bo ukrep izvajal na območju celotne Republike Slovenije, mora biti plačilo takšno, da ne bo konkuriralo naravovarstvenim ukrepom KOPOP.

d) **Optimalna višina košnje**, Zahteve za izvajanje (str. 300):

- 1. alineja – besedilo naj se spremeni v »Višina košnje travne ruše mora biti vsaj 10 cm.«
- 4. alineja – besedilo naj se spremeni v »Mulčenje, gnojenje, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM (ož. vsemi ne-naravnimi in neavtohtonimi mešanici za travnike in pašnike) ni dovoljeno.
- Dodati je treba še naslednjo zahtevo: »Obvezno je spravilo v obliki suhe mrve«.

e) **Pestrost posevkov kmetijskih rastlin**, Zahteve za izvajanje (str. 301-302):

- 9. alineja – besedilo naj se spremeni v: »Najbolj zastopana glavna rastlina ne sme zajemati več kot 60 % površin, glavni dve skupaj pa ne več kot 75 % površin.«

f) **Medoviti posevki**, Zahteve za izvajanje (str. 303-304):

- Dodati je treba še naslednjo zahtevo: »prepovedano je sejanje potencialno invazivnih vrst medovitih kmetijskih rastlin (npr. facelija).«

g) **Zaplate golih tal za poljskega škrjanca**, Zahteve za izvajanje (str. 305):

- 5. alineja – besedilo naj se spremeni v: »Izvoja se na območjih Goričko in Pomurska ravan, Dravsko-Ptujsko-Središko polje, Ljubljanska kotlina, Ljubljansko barje in Krško-Brežiško polje.«

h) **Življenjski prostor za koristne organizme**, Zahteve za izvajanje (str. 307):

- 2. alineja – na koncu povedi je treba dodati: » (od 0,6 do 1,0 ha vsaj dva življenjska prostora, od 1,1 do 1,5 ha vsaj trije življenjski prostori itd.)

i) **Varovalni pasovi na robovih trajnih nasadov** (str. 309):

- Zahteve za izvajanje niso v skladu z želenimi učinki intervencije. Čebelar in drugim opraševalcem so poleg insekticidov nevarni tudi nekateri ostali FFS (glej vir: <https://lj.kgzs.si/Portals/1/strokovni-nasveti/poljedeljestvo/Varujmo-cebele-in-ostale-oprasevalce.pdf>) Glede na to, da trajni nasadi prejmejo številne aplikacije FFS letno (npr. nasadi jablan: s fungicidi 12-16x letno, z insekticidi 6,2-9,3x letno, s herbicidi 0-1,95x letno, glej tabelo 22 na str. 53 v https://www.kis.si/f/docs/Publikacije/Raba_FFS.pdf; vinogradi: s fungicidi 9x letno, z insekticidi 0,8x letno, s herbicidi 0,3x letno, glej tabelo 25 na str. 60 v https://www.kis.si/f/docs/Publikacije/Raba_FFS.pdf), bodo morali varovalni pas kar naprej kositi. Ta tako večino časa izvajanja intervencije ne bo mogel opravljati svoje funkcije varstva biodiverzitete, saj bo stalno pokošen. V primeru, da se varovalnih pasov v času aplikacije FFS ne da zaščititi kako drugače (npr. da se zunanega pasu v vinogradu/nasadu ne škropi oz. da se šobe usmeri tako, da ne škropijo varovalnega pasu), pozivamo, da se ukrep umakne iz seznama intervencij v Strateškem načrtu Skupne kmetijske politike 2023-2027.

j) **Varovalni pasovi ob vodotokih, Zahteve za izvajanje (str. 311):**

- 3. alineja – besedilo naj se spremeni v »Varovalni pas je treba zatraviti, pri čemer se lahko uporablja izključno v Republiki Sloveniji avtohtone rastlinske vrste. Zatravljanje s komercialnimi TTM, TDM, DTM ni dovoljeno.«

k) **Ohranjanje pol-naravnih habitatov in krajinskih značilnosti, Zahteve za izvajanje (str. 312):**

- 1. alineja – pozivamo, da se v okviru zahtev intervencije ukine omejitev obsega neproizvodnih površin navzgor (največ 20%), saj so na ta način lahko diskriminirani KMG, ki imajo velik delež za varstvo narave pomembnih neproizvodnih površin (torej več kot 20%). Hkrati je treba omejitev navzdol znižati na več kot 4 %. Po trenutno zapisani zahtevi namreč intervencija izključuje KMG, ki imajo med 4 in 6 % neproizvodnih površin in tako vseeno dosegajo določen nadstandard, saj presegajo mejo, ki je določena v okrepljeni pogojenosti.
- 2. alineja – na koncu povedi je treba dodati: », pri čemer je prepovedano sejanje potencialno invazivnih vrst medovitih kmetijskih rastlin (npr. facelija).«

4. OMD

Menimo, da je predlog, da se vrednost točke OMD zmanjša za 30 % za KMG, ki upravljajo s krmnimi površinami, vendar sama nimajo travojedih živali (str. 366), diskriminatoren do takšnih KMG (med njimi še posebej prevladujejo mali kmetje in uprave zavarovanih območij), ki travnike kljub temu da nimajo živine, vzdržujejo z redno košnjo in s tem pozitivno vplivajo na varstvo biodiverzitete v kmetijski krajini. Predlagamo, da se to določilo umakne.

V opisu točkovanja KMG za potrebe izvajanja te intervencije smo prav tako opazili, da se vsa kmetijska zemljišča razvrstijo v štiri skupine (orna zemljišča, travinje, trajne nasade, vinograde). Predlagamo, da med njimi ni razlike v plačilu, saj bi v nasprotnem primeru lahko na določenih območjih prišlo do povečanja obsega površin z naravovarstvenega vidika manj sprejemljivo rabo (npr. ornih zemljišč, v primeru, da bi bila le-ta finančno višje vrednotena kot npr. travinje).

5. Intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila

Predlog strateškega načrta z izjemo ukrepa VTR ne vključuje nujno potrebne reforme obstoječih ukrepov, ki so namenjeni ohranjanju travišč na območjih Natura 2000. Te bi bilo po našem mnenju treba v celoti nadomestiti z novim, širšim naborom ukrepov, ki bo vključeval naravnogeografsko specifično posameznih območij in potrebe ciljnih vrst in habitatnih tipov. V tem smislu je problematičen predvsem ukrep Posebni traviščni habitat (HAB). Žal je bila tudi v tem programskem obdobju kljub ciljnim projektom priložnost za pripravo te reforme in izboljšanje podatkovnih podlag v veliki meri zamujena, zato večjih sprememb v smislu izboljšanja učinkov tega ukrepa po našem mnenju ne kaže pričakovati.

a) **Posebni traviščni habitat (str. 464-465):**

- Zahteve za izvajanje, 1. odstavek – datumi prve košnje/paše za vsa območja so prezgodnji in ne omogočajo razvoja semen združbotvornim vrstam, s tem pa tudi ne dolgoročnega ohranjanja habitatnih tipov. Nekatere rastlinske vrste ob datumu, ko je dovoljena prva košnja/paša, sploh še ne zacvetijo (npr. določene vrste trav, orhidej, travniška izjevka ipd.). Da so datumi pri HAB prezgodnji, dajejo slutiti tudi datumi, določeni za prvo košnjo/pašo pri ukrepu "Suhi kraški travniki in pašniki", kjer je prvi možni datum rabe 15. 6. na zahodnem delu Krasa, pri HAB pa je za klimatsko podobno območje slovenske Istre dovoljena raba skoraj 1 mesec prej (20. 5.). Z ozirom na to, da

gre pri ukrepu HAB za nadstandardno intervencijo, menimo, da se nikjer ne bi smelo kositi/pasti prej kot npr. zadnji teden junija, na hladnejših/mokrotnih predelih pa ne pred drugo polovico julija.

- 2. odstavek, 2. alineja – besedilo naj se spremeni v »za GERK, velikosti najmanj 0,3 ha se pusti nepokošen del, ki mora znašati 30% površine travnika. Nepokošen del travnika mora biti vedno prisoten na travniku. Pokositi se mora vsaj enkrat letno. Košnja nepokošenega dela se lahko izvede samo ob košnji ostalega dela travnika. Na travniku se lahko v enem letu izmenjajo največ trije nepokošeni deli (prvi je ostal od preteklega leta, drugi po prvi košnji, tretji ob drugi košnji). Nepokošen del mora biti vedno na drugem delu travnika.« Predlagamo, da se tako zapisana zahteva vključi med obvezne zahteve izvajanja intervencije, torej se izvaja v okviru obeh stopenj (I in II).
- 3. odstavek – ni čisto jasno, ali so zahteve, navedene v 3. odstavku opisa intervencije, obvezne in torej veljajo za obe stopnji (I in II). V primeru, da ne, pozivamo, da se omenjene zahteve razširijo tudi na I. stopnjo, saj bo v nasprotnem primeru ukrep HAB spodbujal širjenje obsega (pol)intenzivnih dvakrat letno košenih in gnojenih travnikov in ne bo v skladu z namenom izvajanja intervencije.
- 3. odstavek, 4. alineja – vsaj na območjih mokrotnih travnikov naj se uvedeta prepoved gnojenja z dušikom oz. organskimi gnojili in prepoved paše, sicer pa predlagamo prepoved gnojenja z organskimi in mineralnimi gnojili na vseh travnikih, vpisanih v ukrep HAB. V primeru, da bo izven območij pojavljanja mokrotnih travnikov še vedno veljala zahteva »Letni vnos dušika iz organskih gnojil ne sme preseči 40 kg na ha«, predlagamo, da se za KMG, ki svojih površin v okviru te intervencije ne bodo gnojila, uvede dodatno finančno stimulacijo.
- 3. odstavek – kot obvezne je treba dodati še naslednje zahteve:
 - i. Paša je dovoljena le na suhih traviščih na karbonatnih tleh po 30. juniju; dovoljena obtežba je maksimalno 0,3 GVŽ/ha/leto; dohranjevanje živali na pašniku ni dovoljeno.
 - ii. Ni dovoljeno preoravanje, valjanje travišč po brananju, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM, nasipavanje, požiganje, izsuševanje (mokrotni HT), apnenje in uporabljanje FFS.
- Območja izvajanja intervencije je treba definirati na novo, saj je v aktualnem programskem obdobju na terenu prihajalo do veliko anomalij, ki so posledica zastarelih ali neobstoječih podatkovnih podlag ali napak pri interpretaciji. Ponekod je smiselno vključiti tudi upravičena območja z vidika izboljšanja stanja.
- V primeru ohranitve ukrepa HAB v sedanjih obliki opozarjamo, da učinka »ohranjanje genskega fonda travniških vrst in vrstne pestrosti« ter »ohranjanje kvalifikacijskih Natura 2000 vrst in habitatnih tipov, ki so neposredno vezani na ekstenzivne, vrstno bogate travnike (ohranjanje posebnih travniških habitatov)« zaradi prezgodnjih datumov prve košnje/paše ter vključenosti za (vsaj za nekatere) vrstno bogate travnike spornih kmetijskih praks najverjetneje ne bosta dosežena oz. bosta dosežena na manjšem deležu vpisanih KMG.

b) Traviščni habitati metuljev (str. 465):

- Glede na namen in želene učinke je dvostopenjsko izvajanje pod-intervencije sporno. Predlagamo, da se stopnji I in II združi, dele besedila v poglavju »Zahteve za izvajanje« pa spremeni oz. briše, da bo besedilo vključevalo izključno naslednje zahteve:
 - »Košnja ni dovoljena do 1. septembra tekočega leta.«
 - »Za GERK velikosti najmanj 0,3 ha se pusti nepokošen del, ki mora obsegati min. 30% površine travnika in nikoli ne sme biti le najslabši/robni del travnika.

Nepokošen del travnika se pokosi naslednje leto po 31. 8. Če je površina, vključena v podintervencijo, v obsegu 10 ha ali več, je nepokošena površina lahko v dveh ali več delih, pri čemer posamezen nepokošeni del ne sme biti manjši od 0,05 ha in večji od 1 ha, skupna površina nepokošenih delov pa mora znašati 3 ha ali več.«

»Paša, mulčenje in gnojenje niso dovoljeni čez vse leto.«

»Po košnji, ki se izvaja vsaj 10-15 cm nad tlemi, je obvezno spravilo travinja.«

»Trava se pospravi v obliki mrve. Siliranje pokošene trave in povijanje trave s folijo (baliranje) nista dovoljena.«

»Pred košnjo mora biti kmetijska mehanizacija, s katero se kosi travnik v tej podintervenciji, očiščena, da se prepreči vnos semen in drugega neželenega organskega in anorganskega materiala iz drugih zemljišč v uporabi (orna zemljišča, intenzivni travniki, nasadi,...) na pod-intervencijsko površino.«

»Ni dovoljeno preoravanje, valjanje travišč po brananju, zatravljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM in neavtohtonimi komercialnimi mešanicami, nasipavanje, požiganje, izsuševanje, apnenje, uporaba FFS.«

»Obvezno je ročno odstranjevanje morebitne lesne zarasti.«

»Obvezno je odstranjevanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst. Posamične rastline se odstrani z ročnim puljenjem, manjše sestoje se kosi selektivno z nahrbtno kosilnico. Če so prisotni homogeni veliki sestoji/pasovi invazivne zlate rozge (*Solidago* spp.), se jih kosi 3-4x letno in po košnji pokošeno biomaso odstrani s travnika.«

»Izjava se lahko na delu površin trajnega travinja.«

»Lokacija izvajanja se v obdobju trajanja obveznosti ne sme spreminjati.«

»Izjava se na območjih traviščnih habitatov metuljev.«

»Obtežba z živino ni relevantna.«

- Območja izvajanja pod-intervencije je treba definirati na novo, saj je v aktualnem programskem obdobju na terenu prihajalo do veliko anomalij, ki so posledica zastarelih ali neobstoječih podatkovnih podlag ali napak pri interpretaciji. Ponekod je smiselno vključiti tudi upravičena območja z vidika izboljšanja stanja.
- Učinki, 3. alineja – besedilo naj se spremeni v »ohranjanje določenih travniških habitatnih tipov, ki uspevajo na oligotrofnih tleh;«. Med travniške habitatne tipe tovrstnih rastišč sodijo tudi nizka in prehodna barja, ki pa jih z načinom košnje, kot ga določa ta pod-intervencija, ne ohranjamo.

c) **Suhi kraški travniki in pašniki**, Zahteve za izvajanje (str. 466-467):

- 3. odstavek – 1. in 2. alineja naj se združita, besedilo pa naj se spremeni v »po 30. juniju tekočega leta na območju Krasa.«
- 5. odstavek, 1. alineja – na koncu povedi je treba dodati: »in obtežba v tem času ne presega 0,5 GVŽ/ha pašnika/travnika.«
- 6. odstavek, 5. alineja – po koncu povedi je treba dodati: »V primeru erozije ali drugih naravnih vzrokov za uničenje travne ruše je po predhodnem posvetu z ustreznimi strokovnjaki travno rušo dopustno obnoviti (v primeru da ne gre po naravni poti) s senenim drobirjem/semenskimi mešanicami/zelenim mulčem iz podobnih tipov travišč, ki uspevajo v bližini.«

d) **Visokodebelni travniški sadovnjaki**, Zahteve za izvajanje (str. 468):

- 1. alineja – ni jasno, kaj pomeni "negovana ledina". Namreč, po definiciji KGZ Novo Mesto in KGZ Ljubljana z dne 5. 4. 2021 (Ukrepi za povečanje odpornosti sadnih rastlin na

nizke temperature in za zmanjšanje posledic pozebe) "negovana ledina" ni primeren način zatravljenosti in rabe travnika v VTS.

- 2. alineja – v primeru pašne rabe je treba jasno definirati maksimalno obtežbo/ha VTS/leto. Paša je dovoljena le na suhih traviščih po 30. juniju; dovoljena obtežba pa je do 0,3 GVŽ/ha/leto; dohranjevanje živali ni dovoljeno.
- 10. alineja – 200 dreves na ha VTS je pri starejših sadovnjakih zagotovo prevelika gostota, saj to pomeni, da je povprečna razdalja med drevesoma le 5 m (oz. 7 m med drevesoma, ki ležita na diagonali). Pri taki gostoti dreves to pomeni sklenjen sklop krošenj, kar z vidika sestave in strukture travniške vegetacije in s tem prisotnosti žuželk (tudi divjih opraševalcev) ni ustrezno.
- dodati je treba tudi naslednjo zahtevo: »Ni dovoljeno gnojenje, mulčenje, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM in neavtohtonimi komercialnimi mešanici.«

e) Strmi travniki, Zahteve za izvajanje (str. 468):

- 4. alineja – besedilo naj se spremeni v »Uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev ni dovoljena.«
- dodati je treba tudi naslednjo zahtevo: »Ni dovoljeno mulčenje, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM in neavtohtonimi komercialnimi mešanici.«

f) Planinska paša, Zahteve za izvajanje (str. 470):

- 3. alineja – uvede se popolna prepoved uporabe gnojil.
- 4. alineja – uvede se popolna prepoved uporabe FFS in drugih pripravkov za varstvo rastlin.
- 6. alineja – ni jasno, katere rastlinske vrste na planini predstavljajo pleveli. Prosimo za razjasnitev izraza. V primeru, da so to vrste, ki jih pašne živali ne objedajo oz. se jim izogibajo, naj se izraz umakne iz zahteve.
- 13. alineja – besedilo naj se spremeni v "V obdobju paše na planini je maksimalna dovoljena obtežba z živino do 0,5 GVŽ travojedih živali na hektar površin pašene površine travinja." Manjša obtežba namreč pomeni manjše probleme s prekomernim vnosom dušika v tla in mehanskim uničenjem travne ruše. Številne slovenske planine se že sedaj soočajo z eutrofikacijo travišč zaradi prevelike pašne obremenitve, ki se kaže v pojavu nitrofilnih in ruderalnih rastlin ter siromašenju in/ali izginotju vrstno pestrih visokogorskih travnikov (tudi kvalifikacijskih habitatnih tipov za območja Natura 2000).
- dodati je treba še naslednje zahteve:
 - i. Ni dovoljeno dohranjevanje pašnih živali na planinskih pašnikih,
 - ii. Ni dovoljeno zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM; op. nekateri KGZ namreč to priporočajo za obnovitev travne ruše na planinskih pašnikih, kar pa ni dopustno z vidika ohranjanja in izboljšanja stanja biotske pestrosti na planinskih pašnikih. Z ustrezno obtežbo namreč ni problema mehanskega uničevanja travne ruše zaradi obremenitve s pašnimi živalmi. V primeru plazov ali drugih naravnih vzrokov za uničenje travne ruše je po predhodnem posvetu z ustreznimi strokovnjaki travno rušo dopustno obnoviti (v primeru da ne gre po naravni poti) s senenim drobirjem/semenskimi mešanici/zelenim mulčem iz podobnih tipov travišč, ki uspevajo v bližini.

g) Ohranjanje kolobarja, Zahteve za izvajanje (str. 476-477):

- Iz opisa je razvidno da se pod-intervencija izvaja v treh stopnjah zahtevnosti. Ob tem ni jasno, ali je s stopnjo zahtevnosti povezano tudi plačilo. V primeru, da ni, pozivamo, da se pod-intervencija izplačuje po principu: večja kot je zahtevnost, višje je plačilo.

h) **B.1 Habitat ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov**, Zahteve za izvajanje (str. 482-483):

- Upravljavski del, 3. alineja – zahtevana minimalna širina rešilnega otoka (na najožjem delu naj bi meril najmanj 10 metrov do največ 20 metrov) utegne biti na mnogih parcelah potencialnega območja vpisa problematična, saj so pogosto dolge in ozke. V primeru, da bo izbira načina košnje, opisana v 2. in 3. alineji, prepuščena kmetu (kmet bo torej izbral med načinom v 2. in 3. alineji), je to treba jasno zapisati.
- Upravljavski del – dodati je treba še naslednjo zahtevo: »Ni dovoljeno izsuševanje, preoravanje, valjanje travišč po brananju, zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM in neavtohtonimi travnimi mešanici, nasipavanje, požiganje, apnenje, uporaba FFS.«
- Rezultatski del, 1. alineja – treba je določiti polmere za gnezditveni in prehranjevalni habitat (koliko metrov od pojočega samca).

i) **C.1 Ohranjanje suhih travišč**, Zahteve za izvajanje (str. 483-484):

- »Pod-intervencija se izvaja v treh oblikah«, 1. in 2. alineja – ni razumljivo, kaj pomeni »z in brez travojedih živali«. Ali to pomeni, da bo prisotna diferenciacija plačil glede na način rabe? Če da, potem je to v nasprotju s konceptom rezultatskih shem, vprašljivo pa je tudi z vidika doseganja naravovarstvenih učinkov.
- »Pod-intervencija se izvaja v treh oblikah«, 3. alineja – besedilo naj se spremeni v »ohranjanje ekstenzivnih visokodebelnih travniških sadovnjakov.« O vzpostavljanju ekstenzivnih VTS ne moremo govoriti, saj pod-intervencija ne predvideva zasaditve novih sadnih dreves.
- 2. alineja – »Personalizirani priročnik« mora poleg navedenih vsebin za površine, kjer se podintervencijo izvaja kot obnovo habitata, vsebovati tudi napotke za obnovo habitata, vendar ne zgolj kot »odstranjevanje lesne vegetacije« ali »odstranjevanje tujerodnih vrst«, temveč tudi z uporabo avtohtonega lokalnega semenskega materiala (zeleni mulč, semenske mešanice, seneni drobir).
- 3. alineja – bolj kot 1x letni popis stanja indikatorjev, ki bi lahko bil za upravičence nepotrebno administrativno breme, je pomembno, da se s strani zunanje kontrole stanje popiše na začetku (pred vpisom, prvo leto ali v res izjemnih primerih drugo leto po vpisu) (ti. začetna kvalifikacija) in vsaj še zadnje leto izvajanja intervencije. Glede na rezultate je treba uvesti tudi gradacijo plačila.
- 7. alineja – pod-intervencijo je smiselno uvesti tudi na drugih območjih Natura 2000, kjer se pojavlja HT 6210 (*) in tudi vsaj na nekaterih površinah s HT 62A0 (npr. na območju JZ Slovenije, za katero je bil v okviru CRP V4-1814 že izdelan seznam rastlinskih indikatorjev in predlagana shema gradacije plačila glede na prisotnost in pokrovnost le-teh).
- Učinki, 1. alineja – besedilo naj se spremeni v »ohranjanje habitatnih tipov in vrst določenih tipov suhih travišč.«

6. Intervencija Plačila Natura 2000

Na DOPPS ponovno poudarjamo, da podpiramo uvedbo novega instrumenta, ki pomeni pomembno priložnost za razširitev pristopov k upravljanju z območji Natura 2000 v kmetijski krajini. V ta namen pozivamo tako okoljsko kot kmetijsko ministrstvo, da pravočasno zagotovita ustrezne vsebinske, podatkovne in pravne podlage, ki bodo omogočale izvedbo tega instrumenta v praksi. Omenjene podlage morajo biti pred sprejemom predmet strokovne presoje raziskovalnih in pristojnih institucij.

Ker gre za nov instrument za slovenski prostor, načeloma podpiramo, da je v prvih letih izvajanje omejeno na določena pilotna območja. Ta bi bilo pred izvajanjem intervencije sicer smiselno nekoliko

popraviti oz. dopolniti. Najkasneje do polovice programskega obdobja (do leta 2025) pa bi bilo treba površine znotraj posameznih predlaganih območij Natura 2000 še povečati ter povečati nabor območij Natura 2000 tako, da bodo naslovljene vse ključne potrebe. Poleg območij, ki so navedena v osnutku strateškega načrta, bi morala biti plačila Natura 2000 do leta 2025 uvedena vsaj še na Breginjskem Stolu, območje intervencije pa v primerjavi s sedanjim predlogom razširjeno na Ljubljanskem barju (predlagamo razširitev na celotno 1. varstveno cono Krajinskega parka Ljubljansko barje, ki vključuje najbolj bistvene travniške predele za vrste in habitatne tipe), Planinskem polju (predlagamo razširitev na celoten del Planinskega polja, ki sodi pod Občino Postojna – na ta način zajamemo tudi travnike, najbolj pomembne za kosca, bazična nizka barja in mokrotne travnike s prevladujočo modro stožko) in območju pojavljanja naravovarstveno najbolj pomembnih tipov suhih travišč (tam, kjer jih druge intervencije ne bodo ustrezno zajele, predlagamo razširitev na območja pojavljanja HT 6210 (*), HT 62A0 in HT 6230*). Za Goričko je dikcija »traviščni habitatni tipi iz Načrta upravljanja« v osnutku nekoliko nejasna. Če se nanaša zgolj na travniške površine, ki so predstavljene v Prilogi 2.9 Načrta upravljanja (območja A do J), potem predlagamo, da se do leta 2025 območje izvajanja plačil Natura 2000 razširi tudi na druge površine z ekstenzivnimi travniškimi habitatnimi tipi, kot so bile identificirane v kartiranju habitatnih tipov v obdobju 2010-2012 (Trčak B., Podgorelec M., Erjavec D., Govedič M., Šalamun A. (2012): Kartiranje negozdnih habitatnih tipov vzhodnega dela Krajinskega parka Goričko v letih 2010–2012. Projekt »Krajina v harmoniji«, OP SI–HU 2007–2013. Naročnik: Javni zavod Krajinski park Goričko. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.) oz. na dobro ohranjene ekstenzivne travnike, kot so bili identificirani v raznih projektih (Gorički travniki, Gorička krajina) ali pa jih je kot takšne prepoznal upravljalec območja pri svojem rednem delu (kartiranje 2010-2012 je namreč zajelo le vzhodni del Goriškega).

Komentar na vsebino poglavja Opis oblikovanja/zahtev intervencije, ki zagotavlja uspešen prispevek k specifičnemu cilju (ciljem) (str. 501-502):

- 2. odstavek – Ponovno predlagamo, da so plačila Natura 2000 obvezna, saj izkušnje s KOPOP kažejo, da samo s prostovoljnimi ukrepi ciljev varstva narave ne moremo doseči, na kar je opozorila tudi Evropska komisija v opominu Sloveniji zaradi kršenja Direktiv o pticah in o habitatih. Prav tako predlagamo, da je obveznost izvajanja petletna in ne najmanj enoletna, saj v primeru slednjega ne moremo pričakovati bistvenih pozitivnih prispevkov k varstvu narave.
- 4. odstavek – Pozivamo, da so do plačila pod to intervencijo upravičena le kmetijska zemljišča, saj je, vsaj glede na navedena potencialna območja vpisa, glavni namen intervencije ohranjanje in izboljšanje stanja travniških vrst in habitatnih tipov, ki pa ga na gozdnih zemljiščih ne moremo doseči.
- 5. odstavek – Treba je popraviti cono barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju in cono travniške morske čebulice na Planinskem polju. Prva mora zajemati Naravni rezervat Iški morost (NRIM) in celotno območje med rezervatom in cesto Ig-Škofljica. Cilj je namreč vzpostaviti genetsko povezavo med novo osnovano populacijo v NRIM in izvorno populacijo na Mostišču. To pomeni, da se preko sistema vmesnih zaplat travišč, ki bodo primerne za življenje vseh razvojnih stadijev vrste, in okoliških površin (t. i. krajinski matriks), ki bodo omogočale migracije metuljev, ustvari ustrezno omrežje habitatnih krp za nastanek metapopulacije na Ljubljanskem barju, ki se bo lahko ohranjala s spontanimi kolonizacijami habitatnih krp. Cono travniške morske čebulice pa je treba razširiti na Luže in zahodni del Trzen na Planinskem polju.
- V pogoje za prejemanje podpore je nujno vključiti pogoj, da je upravičenec do plačil upravičen zgolj v primeru, da se drži predpisanega režima. Prav tako iz dokumenta ni razvidno, kako bo potekal nadzor in katera institucija bo za to odgovorna.

7. Intervencija Naložbe v nakup kmetijske mehanizacije in opreme za upravljanje travniških habitatov ter za optimalno uporabo hranil in trajnostno rabo FFS in Intervencija Neproizvodne naložbe, povezane z izvajanjem naravovarstvenih podintervencij SN 2023-2027

Kot smo že navedli v odzivu na prvi osnutek strateškega načrta, na DOPPS načelno pozdravljamo tudi uvedbo novih instrumentov na področju spodbujanja ciljnih naložb, ki so lahko v podporo izvajanju naravovarstvenih ukrepov in kmetijskih praks, predvsem na območjih Natura 2000 in drugih območjih s težjimi pogoji za pridelavo. Opozarjamo pa, da je za uspešnost teh dveh instrumentov ključno, da bo pridobitev sredstev za upravičence administrativno nezahtevna. Ministrstvo in izvajalsko agencijo zato pozivamo, da v načrtovanje in izvedbo pravočasno vključita svetovalno službo in pripravita navodila za kmete. Predlagamo tudi, da se ustanovi posvetovalno skupino iz pristojnih institucij in organizacij, ki sodelujejo s kmeti na terenu, z namenom pregleda in priprave predlogov za poenostavitev dokumentacije in postopka za sodelujoče kmete.

Z vidika obeh instrumentov podpiramo možnost, da so naložbe lahko bodisi individualne bodisi kolektivne. V primeru kolektivne naložbe je smiselno, da so v pripravo vloge vključena tudi svetovalna služba, uprava zavarovanega območja, ZRSVN ali nevladna ali raziskovalna organizacija, ki deluje na področju ohranjanja narave. Na ta način bi lahko na določenih območjih omogočili pripravo kolektivnih vlog, ki bi sodelujočim kmetom močno olajšale pridobitev sredstev, pripravo dokumentacije pa bi ob zagotovljenem kritju stroškov dela prevzele omenjene organizacije. Poleg tega se krajinske značilnosti (naslavlja jih Intervencija Neproizvodne naložbe) pogosto nahajajo na zemljiščih več KMG, zato je za njihovo ureditev potreben kolektivni dogovor.

Tako pri naložbah v mehanizacijo in opremo kot pri neproizvodnih naložbah je pomembno tudi zagotoviti trajnost učinkov naložb in pogojenost z naravovarstvenimi učinki.

- a) V pogoje upravičenosti (poglavje 6.39.6., str. 508, 1. alineja in poglavje 6.40.6., str. 514, 1. alineja) naj se zato pri obeh instrumentih doda: »Upravičenec se zaveže, da bo v navedeni intervenciji v novem programskem obdobju sodeloval še najmanj 5 let po zaključku naložbe.«
- b) V stopnjo podpore pri naložbah v mehanizacijo in opremo (poglavje 6.39.7., str. 509) naj se doda merilo, ki stopnjo podpore pogojuje z deležem kmetijskih zemljišč v upravljanju upravičenega KMG, ki bodo po zaključku intervencije vpisane v naravovarstvene intervencije, ki so navedene v 8. alineji pogojev upravičenosti. Alinejama pri stopnjah podpore naj se torej doda še naslednje alineje:
 - »10 odstotnih točk za kmetijska gospodarstva, ki so razvrščena v območja Natura 2000. Če gre za kolektivno naložbo, mora biti najmanj 50 odstotkov kmetijskih gospodarstev članov skupin proizvajalcev, organizacij proizvajalcev ali zadrug, ki bodo uporabljali kolektivno naložbo, razvrščenih na območja Natura 2000;
 - 10 odstotnih točk za kolektivne naložbe;
 - 10 odstotnih točk za naložbe, ki prispevajo k ohranjanju in izboljšanju habitatnih tipov, vezanih na kmetijsko krajino, v skladu s Programom upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2021-2026;
 - do 15 odstotnih točk glede na delež kmetijskih zemljišč v uporabi, ki ga bo upravičenec ali v primeru kolektivne naložbe vsa kmetijska gospodarstva članov skupin proizvajalcev, organizacij proizvajalcev ali zadrug, ki bodo uporabljali kolektivno naložbo, vključil v naravovarstvene intervencije SN. Sofinanciranje se določi po naslednji lestvici:
 - i. 5 odstotnih točk = do 20 % kmetijskih zemljišč,
 - ii. 10 odstotnih točk = do 35 % kmetijskih zemljišč in
 - iii. 15 odstotnih točk = več kot 50 % kmetijskih zemljišč.«

- c) V stopnji podpore pri neproizvodnih naložbah (poglavje 6.40.8, str.515) naj se alinejama doda še naslednjo alinejo:
- »10 odstotnih točk za kmetijska gospodarstva, ki so razvrščena v območja Natura 2000. Če gre za kolektivno naložbo, mora biti najmanj 50 odstotkov kmetijskih gospodarstev članov skupin proizvajalcev, organizacij proizvajalcev ali zadrug, ki bodo uporabljali kolektivno naložbo, razvrščenih na območja Natura 2000«

8. Intervencija Izmenjava znanja in prenos informacij kmetovalcem in lastnikom gozdov ter usposabljanje svetovalcev

V trenutnem opisu oblikovanja/zahtev intervencije med deležniki AKIS (poglavje 6.50.7, str. 583, 4. odstavek), ki sodelujejo pri prenosu znanja, niso vključene nevladne organizacije in upravljavci zavarovanih območij. Pripravljalce strateškega načrta zato pozivamo, da se jih navede.

9. Izvajanje ukrepov iz načrtov upravljanja zavarovanih območij

Na DOPPS uvedbo tega instrumenta sicer podpiramo, saj pomeni pomembno priložnost za uporabo in širitev specifičnih pristopov za varstvo vrst in habitatnih tipov v kmetijski krajini zavarovanih območij. Hkrati pa opozarjamo, da je vključitev določenih pod-intervencij v to intervencijo nesmiselna, saj se habitatni tipi/vrste, ki jih naslavlja, po večini pojavljajo zunaj zavarovanih območij z upravljavcem, ki ustreza določilu 1. alineje skupnih pogojev za vse pod-intervencije (poglavje 6.51.5, str. 589).

V nadaljevanju podajamo komentar na posamezne pod-intervencije in poglavje z opisom oblikovanja/zahtev intervencije.

a) Mokrotni traviščni habitati (str. 589-590):

- Namen, 1. alineja – Opozarjamo, da v primeru, da bo intervencija veljala le za širša zavarovana območja (glede na določilo »Upravičenec mora imeti najmanj 0,1 hektar kmetijskih površin v smislu tretjega odstavka 4. člena Uredbe EU o Strateških načrtih na širšem zavarovanem območju«), ne bo vključevala večine območij Natura 2000 s kvalifikacijskimi habitatnimi tipi mokrotnih travnikov. Mnoga izmed njih (npr. Zelenci, Koritno izvir - izliv v Savo Dolinko, Bled-Podhom, Povirje vzhodno od Bodešča in Berje-Zasip) imajo namreč status ožjega zavarovanega območja ali pa statusa zavarovanega območja sploh nimajo (npr. Žejna dolina, Črna dolina pri Grosuplju, Mišja dolina, Ribniška dolina, Vrhe-povirno barje, Šmarna gora, Rašica, Razbor, Bloščica, Dolenja vas pri Ribnici in večji del Nanoščice). Hkrati ta in nekatera širša zavarovana območja tudi nimajo upravljavca z registriranim kmetijskim gospodarstvom, ki je vpisano v register kmetijskih gospodarstev in bi tako ustrezal pogojem upravičenosti za izvajanje te intervencije.
- Glede na namen in želene učinke je dvostopenjsko izvajanje pod-intervencije sporno. Predlagamo, da se stopnji I in II združi, dele besedila v poglavju »Zahteve za izvajanje« pa spremeni oz. briše, da bo besedilo vključevalo izključno naslednje zahteve:
 - »Košnja je dovoljena po 1. avgustu tekočega leta.«
 - »Za GERK, velikosti najmanj 0,3 ha se pusti nepokošen del, ki mora znašati 30 % površine travnika/GERKa, ki se je v tekočem letu ne pokosi. To površino se pokosi v naslednjem letu na višini vsaj 15 cm. Na površinah ≥ 1 ha se pušča mozaik nepokošenih površin, ne pa strnjenega dela (min. površina enega dela =10 % celotne nepokošene površine).«
 - »Paša in mulčenje nista dovoljena čez celo leto.«
 - »Po košnji je obvezno spravilo travinja.«

»Trava se pospravi v obliki suhe mrve. Siliranje pokošene trave in povijanje trave s folijo (baliranje) nista dovoljena.«

»Uporaba mineralnih in organskih gnojil ni dovoljena.«

»Ni dovoljeno zatavljanje in dosejevanje s TTM, TDM, DTM in avtohtonimi travnimi mešanicami iz vegetacijsko podobnih travnišč, ki ne izvirajo iz ZO, nasipavanje, požiganje, izsuševanje, apnenje, uporaba FFS.«

»Pred košnjo mora biti kmetijska mehanizacija, s katero se kosi travnik v tej pod-intervenciji, očiščena, da se prepreči vnos semen in drugega neželenega organskega in anorganskega materiala iz drugih zemljišč v uporabi (orna zemljišča, intenzivni travniki, nasadi,...) na pod-intervencijsko površino.«

»Obvezno je ročno odstranjevanje morebitne lesne zarasti.«

»Obvezno je odstranjevanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst. Posamične rastline se odstrani z ročnim puljenjem, manjše sestoje se kosi selektivno z nahrbtno kosilnico. Če so prisotni homogeni veliki sestoji/pasovi invazivne zlate rozge (*Solidago* spp.), se jih kosi 3-4x letno in po košnji pokošeno biomaso odstrani s travnika.«

»Izvoja se lahko na delu površin trajnega travinja.«

»Lokacija izvajanja se v obdobju trajanja obveznosti ne sme spreminjati.«

»Izvoja se območjih mokrotnih travniških habitatov.«

»Obtežba z živino ni relevantna.«

b) Ohranjanje mokrišč in barij (str. 590):

- Namen, 1. alineja – Ohranjanje mokrišč in barij prek te pod-intervencije bo mogoče na zelo omejenem številu območij Natura 2000, saj veliko območij s kvalifikacijskimi habitatnimi tipi mokrišč in barij (npr. Žejna dolina, Črna dolina pri Grosuplju, Mišja dolina, Ribniška dolina, Vrhe-povirno barje, Bloščica in Razbor) nima statusa zavarovanega območja ali pa ima status ožjega zavarovanega območja (npr. Koritno izvir - izliv v Savo Dolinko, Bled-Podhom, Povirje vzhodno od Bodešč, Berje-Zasip). Hkrati ta in tudi nekatera širša zavarovana območja s kvalifikacijskimi habitatnimi tipi mokrišč in barij nimajo upravljalca z registriranim kmetijskim gospodarstvom, ki je vpisano v register kmetijskih gospodarstev in bi tako ustrezal pogojem upravičenosti za izvajanje te intervencije.
- Zahteve za izvajanje, 1. alineja – besedilo naj se spremeni v »Kjer nivo talne vode dopušča, je obvezna dvakratna košnja v času trajanja obveznosti (v petih letih). Košnji se ne smeta izvajati dve leti zapored. Ob vsaki košnji se pokosi le 50% površine. Na zelo mokrotnih tleh, kjer nivo vode ne dopušča dveh košenj v 5 letih, se lahko pokosi le 1x v času trajanja obveznosti.«
- 2. alineja – besedilo naj se spremeni v »Paša, gnojenje, izsuševanje, požiganje in uporaba fitofarmacevtskih sredstev so prepovedani čez celo leto.«
- 3. alineja – besedilo naj se spremeni v »Obvezno je odstranjevanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst. Posamične rastline se odstrani z ročnim puljenjem, manjše sestoje se kosi selektivno z nahrbtno kosilnico. Če so prisotni homogeni veliki sestoji/pasovi invazivne zlate rozge (*Solidago* spp.), se jih kosi 3-4x letno in po košnji pokošeno biomaso odstrani s travnika.«
- 4. alineja – besedilo naj se spremeni v »Obvezno je ročno odstranjevanje morebitne lesne zarasti.«
- Dodati je treba še naslednjo zahtevo: »Pred košnjo mora biti kmetijska mehanizacija, s katero se kosi travnišča v tej pod-intervenciji, očiščena, da se prepreči vnos semen in

drugega neželenega organskega in anorganskega materiala iz drugih zemljišč v uporabi (orna zemljišča, intenzivni travniki, nasadi,...) na pod-intervencijsko površino.«

c) **Steljniki** (str. 590):

- Namen, 1. alineja – Upošteva se, da se ohrani območje potencialnega vpisa intervencije iz Priloge 3 Uredbe o ukrepih kmetijsko-okoljska-podnebna plačila, ekološko kmetovanje in plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020 in da je celotna cona barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju vključena v intervencijo Plačila Natura 2000, bi bila do izvajanja ukrepa upravičena le tri območja: Duplica, Povirje vzhodno od Bodešč in Škocjanski zatok. Ker nobeno od teh območij ni širše zavarovano območje (Duplica in Povirje vzhodno od Bodešč tudi nimata upravljavca), se ta pod-intervencija v praksi ne bi mogla izvajati nikjer. Ministrstvo zato pozivamo, da potencialno območje vpisa razširi in v pod-intervencijo vključi tako oligotrofne suhe kot mokrotne travnike na naslednjih območjih: Radensko polje, Krmsko hribovje-Menišija, Nanoščica, Notranjski trikotnik, južna vznožja Slivnice, južna vznožja Trnovskega gozda/planote, južna vznožja Dobrče, Mišja dolina, Bloke, Kočevsko, Bela krajina, Suha krajina, Kras, Slovenska Istra, Goriška Brda, Vrhovelska planina, Kožbana, Polhograjsko hribovje, Zasavje in Goričko. Ker vsa omenjena območja niso znotraj območij Natura 2000 ter nimajo statusa zavarovanega območja ali nimajo upravljavca, predlagamo, da se pod-intervencijo Steljniki znotraj strateškega načrta premakne v shemo, ki bo omogočala njeno izvajanje na tako razširjenem območju potencialnega vpisa.
- Zahteve za izvajanje, 1. alineja – besedilo naj se spremeni v »Košnja se izvaja 10–15 cm nad tlemi, mozaično, vsako leto se pokosi del površine travnika (od 30 do 50 %), pri čemer se travnik za namene mozaične košnje ne sme razpoloviti na robni in osrednji del (krožna košnja travnika ni dovoljena). Če se travnik razdeli na tretjine in se vsako leto pokosi drugih 30% travnika, potem je posamezna tretjina nepokošena dve leti zaporedoma. V primeru prisotnosti ogroženih Natura 2000 vrst žuželk z gregarnimi preadultnimi stadiji se letno določi/jo površina/e, ki ostane/jo nepokošena/e.«
- 4. alineja – besedilo naj se spremeni v »Trava se pospravi v obliki suhe mrve. Siliranje pokošene trave in povijanje trave s folijo (baliranje) nista dovoljena.«
- 5. alineja – besedilo naj se spremeni v »Pokošena biomasa naj na travniku odleži vsaj dva dni. Spravilo se izvede 2 do največ 7 dni po košnji.«
- 6. alineja – besedilo naj se spremeni v »Gnojenje, mulčenje, požiganje, izsuševanje (mokrotni steljniki) in paša so prepovedani celo leto.«
- 8. alineja – besedilo naj se spremeni v »Zatravljanje oziroma dosejevanje travnikov s komercialnimi travnimi in drugimi mešanici (npr. travno deteljne mešanice, deteljno travne mešanice, mešanice trav) in avtohtonimi travnimi mešanici iz vegetacijsko podobnih travišč, ki ne izvirajo iz ZO, ni dovoljeno.«
- dodati je treba še naslednje zahteve:
 - i. Pred košnjo mora biti kmetijska mehanizacija, s katero se kosi travnike v tej pod-intervenciji, očiščena, da se prepreči vnos semen in drugega neželenega organskega in anorganskega materiala iz drugih zemljišč v uporabi (orna, intenzivni travniki, nasadi,...) na pod-intervencijsko površino.
 - ii. Obvezno je ročno odstranjevanje lesne zarasti. Avtohtona lesna zarast na mokrotnih steljnikih lahko obsega maksimalno 20% travnika, če ni višja od 120 cm, sicer le maksimalno 10% travišča. Neavtohtono lesno zarast se ročno odstranjuje vsako leto sproti v celoti.

iii. Obvezno je odstranjevanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst. Posamične rastline se odstrani z ročnim puljenjem, manjše sestoje se kosi selektivno z nahrbtno kosilnico. Če so prisotni homogeni veliki sestoji invazivne zlate rozge (*Solidago* spp.), se jih kosi 3-4x letno in po košnji pokošeno biomaso odstrani s travnika. Grmičke raznozobega grinta (*Senecio inaequidens*) se odstranjuje ročno s puljenjem.

- Učinki, 5. alineja – besedilo naj se spremeni v »ohranjanje suhih in vlagoljubnih travniških habitatnih tipov, ki uspevajo na oligotrofnih tleh.«

d) **Grbinasti travniki**, Zahteve za izvajanje (str. 591):

- 2. alineja – besedilo naj se spremeni v »Če se izvaja košnja, je obvezno spravilo v obliki suhe mrve.«
- 5. alineja – besedilo naj se spremeni v »Uporaba gnojil in fitofarmacevtskih sredstev ni dovoljena.«
- Dodati je treba naslednjo zahtevo: »Zatravljanje oziroma dosejevanje travnikov s komercialnimi travnimi in drugimi mešanici (npr. travno deteljne mešanice, deteljno travne mešanice, mešanice trav) in avtohtonimi travnimi mešanici iz vegetacijsko podobnih travnišč, ki ne izvirajo iz ZO, ni dovoljeno.«

e) **Seznam ostalih zahtev, ki so upravičene do podpore v okviru intervencije** (str. 592):

- 1. alineja – Pri zahtevi »košnja in paša sta dovoljeni od 20. maja, 30. maja, 10. junija, 20. junija, 30. junija, 15. julija, 1. avgusta ali 25. avgusta tekočega leta« je treba definirati za katero širše zavarovano območje veljajo določeni datumi. Z ozirom na to, da gre za intervencijo v zavarovanih območjih, se ne bi smelo nikjer kositi/pasti prej kot npr. zadnji teden junija, na hladnejših/mokrotnih predelih pa ne pred drugo polovico julija.
- 9. alineja – Pri zahtevi »spravilo mrve s travinja (brez ovijanja v plastično folijo)« naj se besedilo spremeni v »spravilo suhe mrve s travinja (brez ovijanja v plastično folijo)«.
- 10. alineja – Pri zahtevi »košnja močvirne vegetacije po 30. juniju tekočega leta« opozarjamo, da je to prezgoden datum za košnjo katerekoli močvirne vegetacije. Z ozirom na to, da gre za intervencijo v zavarovanih območjih, predlagamo košnjo močvirne vegetacije po 1. avgustu tekočega leta.
- 19. alineja – Pri zahtevi »zakasnela obdelava njivske površine med 10. marcem in 25. majem tekočega leta« opozarjamo, da če je tu mišljeno varstvo gnezd pribe, potem je treba zahtevo preoblikovati v »nobenih strojnih del na njivi med 10. marcem in 25. majem tekočega leta«
- 25. alineja – Predlagamo, da se zaradi nevarnosti vnosa novih tujerodnih invazivnih vrst rastlin zahtevo »vzpostavitev cvetnih pasov s komercialnimi semenskimi mešanici do širine 3 metrov« umakne s seznama možnih zahtev, ki so upravičene do podpore v okviru te intervencije.

f) **Opis oblikovanja/zahtev intervencije, ki zagotavlja uspešen prispevek k specifičnemu cilju(ciljem)** (str. 593):

- V sedmi alineji poglavja je navedeno, da je »Najmanjša površina kmetijske oziroma gozdne parcele za vključitev v intervencijo Izvajanje ukrepov iz načrtov upravljanja zavarovanih območij 0,01 hektar«. Ali to pomeni, da bi v primeru najdbe gnezda talne gnezdilke (npr. hribskega škrljanca ali pribe) kmet do določenega datuma okoli gnezda moral pustiti t. i. »mirno cono« v velikosti vsaj 100 m² (npr. 10 x 10 m)?

10. Naložbe v gozdarstvu – Intervencije IRP6, IRP7, IRP9 in IRP 14

Kot ugotavlja analiza gospodarjenja z gozdom (str. 118) so ključni kazalniki za ugotavljanje stanja ptic v gozdovih površine gozdov brez gospodarjenja in z omejenim gospodarjenjem, količina odmrlih dreves, delež razvojnih faz z drevjem nad 30 cm premera v prsni višini, mirne cone in ustrezna drevesna sestava sestojev ter skrb za mozaičnost mikrohabitata (gozdne jase, grmišča, vodni viri, gozdni rob). Strateški načrt navaja, da za splošno razširjene gozdne vrste ptic v Sloveniji ni sistematičnega spremljanja stanja ter da je oceno stanja splošno razširjenih vrst gozdnih ptic nemogoče podati, stanje specialistov pa je bodisi v upadu ali za njih ni reprezentativnih podatkov. Gozdovi so pomemben gradnik omrežja Natura 2000 v Sloveniji. Najboljši kazalnik uspešnosti zagotavljanja ugodnega stanja vrst je natančen populacijski monitoring in poznane referenčne vrednosti ugodnega stanja, ki pa v Sloveniji niso poznane. Redni monitoring populacij nekaterih gozdnih specialistov (triprsti, belohrbti in srednji detel) pa nam ob primerjavi z velikostmi populacij, ki so bile določene na SPA ob njihovi vzpostavitvi leta 2004, kažejo, da njihovo stanje ni ugodno. Po navedbah strateškega načrta so se v obdobju 2015–2019 začeli intenzivneje izvajati konkretni ukrepi za ohranjanje in izboljšanje stanja kvalifikacijskih vrst, kar temelji na podatku, da se je odstotek vseh negospodarjenih gozdov (gozdni rezervati in ekocelice brez ukrepanja) v tem obdobju povečal za 1,1 %. Pri tem je treba poudariti, da gozdni rezervati in pragozdni ostanki trenutno predstavljajo zgolj 0,8 % celotne površine gozdov v Sloveniji, kar je glede na ekološke zahteve in zahteve za ohranjanje ugodnega ohranitvenega stanja kvalifikacijskih vrst, ki so vezane na takšna območja, znatno premalo. Tudi strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 navaja, da bo v prihodnjem obdobju ključnega pomena ravno opredeljevanje in strogo zavarovanje vseh preostalih starorastlih gozdov in pragozdov na območju EU.

Osnutek strateškega načrta z intervencijami še vedno predvideva sofinanciranje naložb v ureditev gozdne infrastrukture (str. 399), med drugim pa tudi naložbe v ustanovitev in razvoj drevesničarstva (str. 412) ter naložbe v sanacijo in obnovo gozdov po naravnih nesrečah in neugodnih vremenskih razmerah (str. 444). SWOT analiza v gozdarstvu (str. 61) med priložnostmi navaja intenziviranje gospodarjenja z gozdovi, možnost povečanega realiziranega poseka in povečanje odprtosti gozdov z gozdnimi prometnicami. V dopolnitvah pri gozdarstvu se zato ponovno osredotočamo predvsem na vsebino, ki je relevantna z vidika zagotavljanja ugodnega dolgoročnega ohranitvenega stanja najbolj ogroženih gozdnih vrst.

a) Intervenciji IRP6 – Naložbe v ureditev gozdne infrastrukture in IRP7 – Naložbe v nakup nove mehanizacije in opreme za delo v gozdu

Intervenciji bosta nedvomno spodbudili lažje izkoriščanje trenutno neodprtih in negospodarjenih gozdov, ki imajo ravno zaradi svoje zaprtosti pogosto visoko naravovarstveno vrednost. Zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da se z vidika predelov za odpiranje z gozdnimi cestami t. i. pomanjkljivo odprti predeli gozdov (Slika 103, str. 149 v Prilogi strateškega načrta Specifični cilj 2) nahajajo v samem jedru večjih gozdnih kompleksov. Odpiranje teh še neodprtih predelov gozdov z novimi gozdnimi prometnicami dokazano negativno vpliva na nekatere vrste gozdnih ptic, kot so divji petelin, belohrbti, triprsti in srednji detel ter mali muhar in s tem poslabšuje njihovo ohranitveno stanje. Intenziviranje gospodarjenja z gozdom vpliva na te vrste tako zaradi povečanega vznemirjanja, ki je posledica povečane gozdarske aktivnosti in prisotnosti človeka, kot tudi zaradi izginjanja habitata teh vrst, ki se izraža na primer v zmanjšanju količine odmrlega drevja, zmanjšanju števila debelejših dreves, neugodnih spremembah v vrstni sestavi (primer Krakovskega gozda, kjer se prioriteto seka dob, zaradi česar njegov delež upada; na dob je v Krakovskem gozdu močno vezan srednji detel, ki je kvalifikacijska vrsta za SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje) ter fragmentaciji gozdnega prostora. Ravno količina odmrlega drevja je navadno najboljši dejavnik razločevanja med negospodarskimi (lahko tudi neodprtimi) in gospodarskimi (odprtimi) gozdovi. Odpiranje gozda v habitatu teh vrst bi zato lahko imelo uničujoč vpliv nanje. Dokler površine, ki so bile znotraj SPA s kvalifikacijskimi gozdnimi specialisti odprte po letu 2004, niso ustrezno nadomeščene z

vzpostavitev novih gozdnih rezervatov ali trajnih ekocelic brez ukrepanja, po našem mnenju zaradi zagotavljanja ugodnega ohranitvenega stanja vrst ni več možno dodatno odpiranje teh gozdov, še manj pa subvencioniranje in posledično spodbujanje tovrstnih ravnanj.

Ponovno predlagamo, da se k intervenciji IRP6 – Naložbe v ureditev gozdne infrastrukture med pogoje za upravičenost doda, da intervencija ne more biti upravičena na naslednjih SPA: Jelovica, Snežnik – Pivka, Mura, Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, Kočevsko, Julijci, Dobrava – Jovsi, Gluha loza. V pogoje naj se doda tudi, da naj bodo intervencije na preostalih SPA v gozdnem prostoru mogoče samo, če so skladne z zahtevami gozdnogospodarskih načrtov, za katere je bila predhodno izdelana Celovita presoja vplivov na okolje in če je bilo za konkretno gradnjo ali rekonstrukcijo ceste ali vlake pridobljeno naravovarstveno soglasje, ki ga izda pristojni nosilec urejanja prostora.

b) Intervenciji IRP9 - Naložbe v ustanovitev in razvoj gozdnega drevesničarstva in IRP14 - Naložbe v sanacijo in obnovo gozdov po naravnih nesrečah in neugodnih vremenskih razmerah

SWOT analiza strateškega načrta med slabostmi navaja občutljivost smrekovih monokultur na podnebne spremembe ter težave pri zagotavljanju primernih sadik za obnovo gozdov, poškodovanih v naravnih nesrečah, medtem ko med prednostmi navaja raznolikost drevesnih vrst in razvojnih faz, ki ob podpori malopovršinskega gospodarjenja z gozdovi zmanjšujejo vpliv naravnih nesreč. Naložbe v ustanovitev in razvoj drevesničarstva predvidevajo izgradnjo novih gozdnih drevesnic, posodobitev infrastrukture obstoječih gozdnih dreves in nakup nove specializirane mehanizacije in opreme. V sinergiji z naložbami v sanacijo in obnovo gozdov po naravnih nesrečah in neugodnih vremenskih razmerah in poudarkom na neprilagojenosti na podnebne spremembe bi se lahko pojavili vzgibi za vnos ekonomsko donosnejših in podnebno odpornejših vrst, kot je na primer tujerodna vrsta iglavca - duglazija. Vnos tujerodnih vrst na območja Natura 2000 bi lahko bistveno spremenil gnezditvene razmere in s tem povzročil slabšanje ohranitvenega stanja populacij kvalifikacijskih vrst gozdnih ptic.

Pri intervenciji IRP9 - Naložbe v ustanovitev in razvoj gozdnega drevesničarstva predlagamo, da se v pogoje upravičenosti do podpore doda, da morajo registrirane drevesnice gojiti le domorodne drevesne vrste.

Pri intervenciji IRP14 - Naložbe v sanacijo in obnovo gozdov po naravnih nesrečah in neugodnih vremenskih razmerah naj se v pogoje upravičenosti doda, da se v primeru sanacije ali obnove gozdov pri vnašanju drevesnih vrst na območjih Natura 2000 v prostor vnaša le tiste domorodne drevesne vrste, ki so prilagojene rastiščnemu tipu območja.

